

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію здобувача наукового ступеня доктора філософії Безеги Ніни Михайлівни «Особливості патології слъзовідвідних шляхів у хворих на цукровий діабет 2 типу та клінічна оцінка ефективності їх лікування», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
222 – Медицина

Актуальність обраної теми дисертації, її зв'язок з державними та галузевими науковими програмами

Враховуючи, що цукровий діабет (ЦД) є глобальною світовою пандемією, у 2015 році у світі нараховувалось близько 415 млн. хворих на ЦД, в Україні у 2021 році 2,35 млн, будь-які його ускладнення набувають значимості. Патологія слъзовиведення є, здавалося б, незначною проблемою, що складає від 2% від загальної офтальмологічної патології, але погіршення суб'єктивного самопочуття за рахунок постійної слъзотечі та періодичних запалень очної поверхні створює відчутний недолік життя пацієнта та різко погіршує його рівень. Водночас патології слъзовідвідних шляхів у хворих на цукровий діабет 2 типу (ЦД2) в доступній літературі та наукових дослідженнях приділяється недостатня увага. У зв'язку з цим робота, яка спрямована на підвищення обізнаності з особливостями патології слъзовідвідних шляхів у хворих на ЦД2 та клінічної оцінки ефективності їх лікування, є актуальною в теоретичному та практичному аспектах.

Дисертація виконана відповідно плану наукових досліджень Полтавського державного медичного університету та є фрагментом науково-дослідної роботи «Реабілітація пацієнтів після функціональної ендоскопічної риносинусхірургії» (Номер державної реєстрації – 0120U104016).

Метою представленої на рецензію дисертаційної роботи є підвищення ефективності діагностики та лікування патології слъзовідвідних шляхів у хворих на цукровий діабет 2 типу на основі вивчення клінічних особливостей захворювання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, повнота викладення основних результатів дисертації в наукових і фахових виданнях.

Робота виконувалась на достатній кількості пацієнтів з використанням сучасних методів дослідження. Ступінь обґрунтованості та вірогідності положень дисертаційної роботи базується на достатньому об'ємі клінічних досліджень. Етичні норми набору пацієнтів дотримані в повному обсязі.

Використані автором методи дослідження є адекватними меті та завданням дослідження, сучасні, інформативні. Статистична достовірність результатів забезпечується використанням сучасних методів статистичної обробки отриманих даних.

Основні положення дисертаційної роботи викладені у 6 наукових працях, надрукованих у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, з яких 1 — у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus.

Результати виконаних дисертантом досліджень впроваджені в навчальний процес занять кафедри оториноларингології з офтальмологією Полтавського державного медичного університету.

Особистий внесок автора в отриманні наукових результатів, представлених у дисертації.

Автором особисто проведено літературний пошук, визначено і обґрунтовано методи дослідження, розроблено статистичну карту дослідження хворого, проведено клініко-діагностичне офтальмологічне обстеження 202 госпіталізованих пацієнтів та 284 пацієнтів із симптоматичною набутою непрохідністю слезовідвідних шляхів (ННСШ). Автор брала безпосередню участь у консервативному та хірургічному лікуванні хворих, а також у подальшому спостереженні. Здобувач самостійно провела аналіз одержаних результатів, підготувала всі розділи дисертації.

Ідея проведення дослідження належить науковому керівнику — д.мед.н., професору Бездітко П. А. Разом з науковим керівником автор визначила мету та задачі дослідження, розробила його програму, сформулювала висновки.

Наукова цінність та практична значимість роботи

Уточнено наукові дані про роль компенсації ЦД у патогенезі ураження слъзовідвідної системи у хворих на ЦД2: частота ННСШ при декомпенсованому ЦД2 ($70 \pm 14,5$ % хворих) у 1,4 та 2 рази вища, ніж при субкомпенсованому та компенсованому ЦД2 відповідно ($p < 0,05$); у хворих на симптоматичну ННСШ частота декомпенсованого ЦД2 ($51,8 \pm 6,7$ % хворих) у 2,1 та 2,2 рази вища, ніж субкомпенсованого та компенсованого ЦД2 відповідно ($p < 0,05$).

Доповнено наукові дані про кореляцію рівня НвА1с крові з тяжкістю симптоматичної ННСШ та наявністю блефаритів у хворих на ЦД2: при декомпенсованому ЦД2 частота двобічного ураження ($58,6 \pm 9,2$ % хворих) у 1,9 разів, повної обструкції ($78,3 \pm 6,1$ % очей) у 1,5 разів, блефаритів ($79,3 \pm 7,7$ %) у 1,5 разів перевищує відповідні показники хворих на компенсований ЦД2 ($p < 0,05$).

Уточнено наукові дані про взаємозв'язок плоскоклітинної метаплазії поверхневого епітелію слизової оболонки носа та наявності й ступеня компенсації ЦД2 при хронічному дакріоциститі: у хворих на ЦД2 частота метаплазії ($56,7 \pm 9,1$ % хворих) у 1,9 разів перевищує показник хворих без ЦД ($p < 0,05$); при декомпенсованому ЦД2 частота метаплазії ($70,6 \pm 11,1$ % хворих) у 1,9 разів перевищує таку у хворих на субкомпенсований та компенсований ЦД2 ($p < 0,05$).

Доповнено наукові відомості про кореляцію між плоскоклітинною метаплазією поверхневого епітелію слизової оболонки носа та ефективністю ендоскопічної ендоназальної дакріоцисториностомії (ЕЕД) у хворих на хронічний дакріоцистит та ЦД2: частота метаплазії у хворих з рецидивом

непрохідності слізних шляхів протягом 2 років ($93,3 \pm 6,5$ % хворих) була у 4,7 разів вищою, ніж у хворих, у яких операція була ефективною ($p < 0,05$).

Висновок про повноту опублікування основних положень дисертації.

Матеріали дисертації опубліковано у 10 наукових працях, серед яких: 6 публікацій в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, з них 1 – у виданні, рецензованому наукометричною базою Scopus; 3 публікації у збірках матеріалів науково-практичних заходів, 1 робота додатково відображає результати дослідження. Результати дисертаційної роботи доповідались на 2-х науково-практичних конференціях різного рівня.

Структура дисертації, оцінка її змісту та завершеність в цілому

Дисертація Безеги Ніни Михайлівни має стандартну для наукових досліджень структуру та складається із вступу, огляду літератури, розділу «Матеріали та методи дослідження», 3 розділів власних досліджень, аналізу та обговорення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій і списку використаної літератури (195 найменувань). На жаль, в списку літератури значна кількість публікацій старших за 10 років. Робота ілюстрована достатньою кількістю таблиць, діаграм, додатками.

У вступі обґрунтовано висвітлено актуальність теми, мету та завдання дослідження, наукову новизну та практичне значення даної роботи, дані щодо особистого внеску здобувача, наведено дані апробації результатів, переліку публікацій, структури та обсягу дисертації.

Огляд літератури

Розділ структуровано на чотири підрозділи, що допомагає зрозуміти процес формування автором наукової думки з визначеної проблематики.

Розділ закінчується коротким висновком, що резюмує наявність проблеми патології слъзовивідних шляхів у пацієнтів з ЦД. Хоча у огляді літератури є деякі редакційні неточності та стилістичні помилки, це не зменшує його цінності.

Розділ 2. «Матеріали та методи дослідження»

загальним обсягом 17 сторінок друкованого тексту з описом є адекватним заявленій меті та визначеним завданням роботи. У ньому наведена також повна характеристика досліджуваного контингенту та розкрита суть етапів дослідження. Наведені використані методи статистичної обробки отриманих результатів.

У розділі наявні похибки у вказаній концентрації використаних розчинів медикаментозних засобів (алкаїну, флюоресцеїну).

Розділ 3. « Клінічні особливості патології слъзовивідної системи у хворих на цукровий діабет 2 типу»

має обсяг 11 друкованих сторінок та ілюстрований 2 таблицями та 4 діаграмами. Автором вивчається взаємозв'язок цукрового діабету з проявами ННСШ, типом непрохідності (локалізацією ураження), частотою виникнення ускладнень, зокрема блефаритів, та ступенем компенсації рівня глікемії. Проведено аналіз патології слъзовивідної системи за статтю та віком пацієнтів. Автором виявлено, що переважно патологія уражала жінок і людей старшого віку. Наведені порівняльні дані частоти і тяжкості виникнення досліджуваної патології при цукровому діабеті та в контрольній групі у пацієнтів без ЦД.

Однак, у висновках до розділу відсутнє порівняння з даними інших дослідників.

Розділ 4. « Клінічні особливості симптоматичної набутої непрохідності слізних шляхів у хворих на цукровий діабет 2 типу»

має обсяг 16 друкованих сторінок та ілюстрований 9 діаграмами.

У розділі автор визначила, що частота виникнення симптоматичної набутої непрохідності слізних шляхів (СННСШ) при ЦД становила $19,7 \pm 2,4$

%, порівняно з хворими контрольної групи. Також встановлено частку двобічного ураження та повторно обговорюється місце локалізації обструкції. Автором виявлено, що тяжкість проявів ННСШ залежала від декомпенсації ЦД. Зазначено, що у хворих на симптоматичну ННСШ без ЦД і з ЦД2 визначена висока частота виявлення блефариту, проте при ЦД2 його частота у 1,4 рази перевищувала таку у пацієнтів без ЦД.

У розділі відсутнє підбиття підсумків та порівняння з літературними джерелами.

Розділ 5. «Оцінка клінічної ефективності ендоскопічної ендоназальної дакріоцисториностомії та особливості післяопераційного періоду у хворих на хронічний дакріоцистит та цукровий діабет 2 типу»

Описує результати хірургічного лікування патології слезовідведення у хворих на ЦД2 в порівнянні з пацієнтами без ЦД. Розділ представлений на 27 друкованих сторінках та ілюстрований 11 діаграмами та 2 рисунками гістологічних препаратів.

Автором досліджувалась ефективність проведення ЕЕД у пацієнтів без ЦД та з ЦД2, а також гістологічна будова слизової оболонки, видаленої під час оперативного втручання, що надало інформацію про тип запального процесу, який призвів до обструкції носослізних шляхів в кожному конкретному випадку. За даними опитувальників проведена оцінка суб'єктивного стану пацієнтів після ЕЕД. Автором виявлена залежність критеріїв об'єктивного статусу слезовідвідної системи після проведення ЕЕД від ступеня компенсації ЦД.

Загалом розділ досить інформативний, побудований логічно, але у кінці розділу відсутнє резюме з порівнянням результатів дослідження з дослідженнями інших авторів.

Розділ «Аналіз результатів дослідження та їх обговорення»

є узагальненням матеріалу, що висвітлений у попередніх розділах. Автор розглядає отримані дані, висловлює особисті погляди на питання, що нею вивчалися, та виконує аналіз отриманої інформації.

Описані результати дослідження поглиблюють знання про сучасний стан проблеми компенсації ЦД у патогенезі ураження слъзовідвідної системи у хворих на ЦД2.

На основі результатів роботи дисертант зробила обґрунтовані та повні висновки, що логічно випливають зі змісту роботи та відображають основні положення дисертації.

У структурі дискусії хотілося б отримати відповіді на запитання:

1. У чому полягає відмінність в запальному процесі в носослізних шляхах, який є основою розвитку ННСШ?
2. Що, окрім компенсації ЦД, може вплинути на збільшення тривалості прохідності носослізних шляхів після виконаної ендоскопічної ендоназальної дакріоцисториностомії у хворих з ЦД2?

Заклучення

Дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня доктора філософії Безеги Ніни Михайлівни на тему «Особливості патології слъзовідвідних шляхів у хворих на цукровий діабет 2 типу та клінічна оцінка ефективності їх лікування» є завершеною працею, у якій отримані науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності відображають стан слъзовивідної системи у хворих на ЦД2 і вирішують завдання прогнозування післяопераційних результатів ендоскопічної дакріоцисториностомії у пацієнтів з ЦД2. Виявлені в ході рецензування недоліки не знижують наукової цінності роботи.

Аналіз представленої для рецензування роботи дозволяє стверджувати, що у процесі підготовки дисертації автор отримала необхідні теоретичні знання, оволоділа практичними навичками клінічного дослідження, методологією наукової діяльності та підготувала власне дослідження, результати якого мають наукову новизну та практичне значення.

За актуальністю, методичним рівнем виконання, новизною та практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових положень і висновків, їх достовірністю та повнотою викладення в опублікованих працях, дисертаційна робота Безеги Ніни Михайлівни відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» та положенню «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор, Безега Ніна Михайлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 222 – Медицина.

Рецензент: доктор медичних наук,
професор, професор ЗВО кафедри
оториноларингології з офтальмологією
Полтавського державного медичного
університету

Ірина БЕЗКОРОВАЙНА